

Ne pelno organizacijų ekonominės veiklos teisinio reglamentavimo problemos

Dr. Remigijus Šimašius, Lietuvos Teisės Universitetas

Straipsnyje aptariami ne pelno organizacijų statuso, reikšmės visuomenės santykiams ir klausimai, susiję su šių organizacijų ekonomine veikla. Parodoma, jog ne pelno organizacijos vaidina žymų ir vis didesnę vaidmenį visuomenėje, užpildydamos tas spragas, kurių neužpildo rinkoje veikiantys pelno siekiantys subjektai bei valstybės ir savivaldybių institucijos. Atskleidžiama, jog pagrindinis ne pelno organizacijų skirtumas nuo įmonių yra nuosekliai įgyvendintas pelno neskirstymo principas. Taip pat parodoma, jog šis principas nėra susijęs su pelno gavimu arba negavimu - ne pelno organizacijų ekonominė veikla yra atskira reglamentavimo sritis. Nors ši veikla Lietuvoje yra labai apribota, apribojimus sunku įgyvendinti dėl jų neapibrėžtumo. Straipsnyje nagrinėjama, kaip derėtų aiškinti ir vertinti dabartinio reglamentavimo nuostatas, pateikiamos išvados, kaip galima būtų liberalizuoti ne pelno organizacijų ekonominę veiklą nesudarant sąlygų neteisėtai naudotis ne pelno organizacijos statusu.

Straipsnis redakcijai įteiktas: 2003 05 29

Straipsnis spaudai parengtas:

Raktiniai žodžiai: ne pelno organizacijos, nevyriausybinės organizacijos, ekonominė veikla.

Ne pelno organizacijos samprata

Daug problemų sukelia jau pats šių organizacijų pavadinimas. Jos skirtinguose tekstuose įvardinamos kaip ne pelno, pelno nesiekiančios, nevyriausybinės, nevalstybinės, visuomeninės, pilietinės, savanoriškos, labdaringos, filantropinės, trečiojo sektoriaus, nepriklausomo sektoriaus ir kitais terminais. Šiuo metu Lietuvoje plačiausiai vartojami terminai aptariamų organizacijų grupei apibūdinti yra nevyriausybinės organizacijos ir ne pelno organizacijos.

Nevyriausybinės organizacijos terminas susiformavo verčiant iš anglų kalbos terminą *non governmental organization*. Dėl to, kokias konkrečiai organizacijas apima šis terminas, neretai nesutariama. V. Ilgius teisingai apibendrina, kad nevyriausybinių organizacijų terminas pačia plačiausia prasme gali apimti netgi bažnytines (konfesines) organizacijas, profesines sąjungas, savišalpos kasas, kooperatyvus, nepriklausomas visuomenės informavimo priemones bei nepriklausomas švietimo įstaigas, taip pat neformalius judėjimus [22]. Tačiau nevyriausybinės

organizacijos toli gražu neapima visų organizacijų, kurios nėra sukurtos viešosios valdžios institucijų. Nevyriausybinėmis organizacijomis nevedinami privataus verslo subjektai - įmonės, nors semantiškai nagrinėjant sąvoką, jos turėtų būti apimtos. Terminui vieningesnę interpretavimą ir apibrėžtesnę prasmę suteikė L. Salomono išskirti ir plačiai pripažinti kriterijai. Nevyriausybines organizacijos, pasak jo, yra: 1) institucionalizuotos; 2) privačios, t.y. instituciškai atskirtos nuo vyriausybės (valdžios), net jei ir gauna jos paramą; 3) neskirstančios pelno, t.y., negali duoti nuosavybės grąžos; 4) savivaldžios, t.y., kontroliuojamos remiantis savo vidaus procedūromis, o ne valdomos iš išorės; 5) savanoriškos, t.y., neprivalomos [32; 33]. Taigi, nors sakoma nevyriausybine, galvoje turima nepolitinė, nereliginė ir ne pelno vienu metu.

Chartijos dėl Nevyriausybinių organizacijų statuso Europoje projekto pirmame straipsnyje nurodyti šie nevyriausybinių organizacijų kriterijai: savanoriškumas, savivaldumas, pelno neskirstymas ir jo naudojimas tik savo tikslų pasiekimui [17]. Tačiau tokia termino interpretacija, nors ir neabejotinai labiausiai paplitusi, yra tik viena iš galimų. Neretai profesinės sąjungos, religinių tikslų siekiančios organizacijos ir netgi kooperatyvai yra laikomi nevyriausybinių organizacijomis. Tokia sampratos turinio įvairovė atsispindi ir Chartijos dėl Nevyriausybinių organizacijų statuso Europoje projekte. Minėto dokumento 2 straipsnis nustato, kad tik tuo atveju, kai organizacija yra profesinė ir įsteigta įstatymu, o priklausymas jai yra privalomas visiems tam tikros profesijos ar tam tikra veikla užsiimantiems asmenims, organizacija vienareikšmiai nelaikoma NVO. Tuo tarpu bažnyčios, politinės partijos, profsąjungos ir kitos panašios organizacijos gali būti nepriskiriamos NVO atsižvelgiant į nacionalinius įstatymus [17].

Nepaisant savo neapibrėžtumo nevyriausybines organizacijos terminas yra labiausiai paplitęs Lietuvoje ir kitose Vakarų šalyse, o ypač dažnai naudojamas tarptautiniuose forumuose. Šį terminą plačiai pradėjo naudoti ir ne pelno organizacijų teisės ekspertai. Pavyzdžiui Tarptautinio ne pelno teisės centro (toliau – ICNL) ekspertai beveik visuose pastarųjų metų tekstuose pereina prie NVO termino, nepaisant to, kad jų pavadinime iki šiol randame ne pelno organizacijos sąvoką.

Sąvoka **ne pelno organizacija** (NPO) dažniausiai vartojama teisinėje kalboje. Teigiamas šio termino bruožas yra tai, kad jis visiškai nenurodo į organizacijos veiklos kryptingumą, o tik į aiškiai apibrėžiamus veiksnius – pelno naudojimą. Bet kokia organizacija gali būti priskirta vienai iš dviejų grupių ir pavadinta arba pelno, arba ne pelno organizacija. Tačiau su šios sąvokos vartojimu taip pat yra susiję nemažai problemų. Painiavos įneša klausimas, ką laikyti ne pelno organizacijos pagrindiniu bruožu: pelno neskirstymo principą ar pelno nesiekimo principą. Lietuvių kalboje

terminai **ne pelno organizacijos** ir **pelno nesiekiančios organizacijos** sąvokos dažnai suprantamos dvejopai: tiek kaip sinonimai, tiek kaip išreiškiantys minėtą skirtumą terminai¹.

Trumpai nubrėžiant ne vyriausybinių organizacijų ir nepelno organizacijų tarpusavio sąveiką galima apibendrinti, jog jos iš dalies apima viena kitą: visos ne pelno organizacijos, išskyrus valstybines, gali būti vadinamos nevyriausybėmis, o visos nevyriausybines organizacijos, išskyrus tas, kurios gali skirstyti pelną, - ne pelno. Straipsnio pavadinime neatsitiktinai naudojama “ne pelno organizacijos” sąvoka. Šis pasirinkimas susijęs su tuo, jog tai – Lietuvos teisės aktuose naudojama sąvoka, o pagrindinė straipsnio tema yra pelno neskirstymo sąsaja su pelno siekimu bei ekonomine veikla.²

Ne pelno organizacijų vaidmuo visuomenėje

Aprašant ne pelno organizacijų vaidmenį visuomenėje, atsiremsime į gana universalų jų vaidmens ir reikšmės apibūdinimą ir klasifikavimą, kurį pateikia ICNL ekspertai. Socialinis – politinis NPO vaidmuo pasireiškia bent trimis būdais. Pirma, NPO įgalina individus išreikšti savo nuomonę ir taip prisideda prie mechanizmo esminėms pilietinėms teisėms realizuoti sukūrimo. Antra, NPO sukuria pliuralistinę, įvairove ir tolerancija paremtą aplinką, nes yra nukreiptos į kuo įvairiausių interesų ir požiūrių atstovavimą bei tokių interesų ir požiūrių reikšmės parodymą. Trečia, leisdamos laisvai reikštis visiems interesams ir neversdamos šių interesų slėpti „pogrindžio“ santykiuose bei išreikšdamos šiuos interesus teisės sistemos rėmuose, NPO sukuria stabilumą ir sudaro sąlygas teisės viešpatavimui. Ekonominė NPO reikšmė taip pat didžiulė. Visų pirma atkreiptinas dėmesys, kad NPO dažniausiai leidžia pasiekti viešais laikomus tikslus efektyviau nei tai daro valstybės institucijos, nes NPO remiasi privačia iniciatyva, sudaro sąlygas pritraukti savanorišką darbą bei paramą. Be to, paprastai pripažįstama, kad NPO tiksliau nei valstybės institucijos gali reaguoti į visuomenės poreikius. Antrasis svarbus ekonominio NPO vaidmens aspektas yra tas, kad NPO gali padėti dorotis su rinkos trūkumų (angl. *market failure*) problema. Trečiasis vaidmuo ekonominiu aspektu yra tas, kad NPO prisideda prie infrastruktūros rinkai plėtotis palaikymo. [25]

¹ Tai aptarsime toliau, nagrinėdami pelno neskirstymo principą.

² Atkreiptinas dėmesys, jog civiliniame kodekse įtvirtinta viešųjų juridinių asmenų sąvoka, kurios pagrindinis aspektas – kieno naudai įsteigtas juridinis asmuo, iš esmės taip pat atitinka ne pelno organizacijos sampratą. Tačiau viešieji juridiniai asmenys apima labai platų subjektų ratą ir šiame straipsnyje apsiribojama pagrindiniais viešaisiais juridiniais asmenimis, kurie atitinka ir nevyriausybines organizacijos sąvoką bei daugeliu atveju yra privatūs.

Dar vieną iškalbingą NPO vaidmens (svarbos) įvardinimą sutinkame Chartijos dėl nevyriausybinų organizacijų statuso Europoje projekto preambulėje: „/.../ NVO indėlis yra daromas labai įvairia veikla, pradedant nuo tarpininkavimo bendraujant atskiroms visuomenės dalims su valstybės institucijomis, teisės aktų ir viešosios politikos pakeitimų propagavimu, pagalbos teikimu tiems, kuriems jos reikia, techninių ir profesinių standartų plėtojimas, atitikimo egzistuojantiems įsipareigojimams pagal nacionalinę ar tarptautinę teisę stebėjimu, baigiant priemonių asmeniniam pasitenkinimui ir tikslams pasiekti suteikimu, bendrų interesų gynimu ir skatinimu.“ [17]

Tačiau kalbant apie NPO reikšmės įvardinimą reikia atkreipti dėmesį į tai, bet kokie išdėstyti vaidmenys niekuomet nebus nei pilni, nei vienareikšmiai atliekami visų NPO, nes NPO atspindi individų lūkesčius, kurie kiekvienoje visuomenėje gali būti ir yra labai skirtingi ar net priešaringi. Taigi, NPO vaidmuo netelpa į baigtinę klasifikaciją. Pačios NPO yra įrankis vis naujoms išylančioms individų problemoms spręsti. Bet kokia galimų NPO vaidmenų apžvalga tegali turėti deskriptyvų arba prognostinį pobūdį ir jokių būdu negali tapti normatyviniu reikalavimu atlikti būtent šiuos, o ne kitus vaidmenis, nes tai prieštarautų pačiai NPO esmei.

Ne pelno organizacijos efektyviai gali veikti labai įvairiose srityse, tačiau visuomenėje yra tam tikros išankstinės nuostatos, kuo pirmiausia turėtų užsiimti ne pelno organizacijos. Pavyzdžiui, Lietuvos žmonės mano, kad efektyviausiai nevyriausybinių organizacijų galėtų padėti žmonėms su negalia, pagerinti pensininkų gyvenimo sąlygas, veikti gamtos saugos srityje, tačiau nurodomos ir kitos tradicinės ne pelno organizacijų veiklos sritys [28, P. 45] Pastebima, kad dauguma nevyriausybinių organizacijų atlieka vieną ar daugiau iš žemiau išvardytų funkcijų:

- Paslaugų teikimas. Savo nariams arba klientams teikiamos tokios paslaugos, kaip socialinė rūpyba, sveikatos apsauga, apmokymai, informacinės paslaugos, konsultacijos bei parama;
- Interesų atstovavimas arba aktyvus dalyvavimas visuomeniniuose reikaluose. Čia priklauso organizacijos, kurios naudoja įvairias kampanijas, lobizmą ir kitus metodus, gindamos tam tikrą idėją ar kurios nors grupės interesus ir siekdamos pakeisti viešąją nuomonę ar politiką;
- Savitarpio pagalba ar pagalba sau. Organizacijos, dažniausiai suformuotos grupių asmenų, kurie turi bendrų interesų arba poreikių, siekiant suteikti savitarpio pagalbą, informaciją, paramą ir bendradarbiavimo galimybę;
- Išteklių ir koordinavimas. Tai vadinamosios "tarpininkaujančios organizacijos", kurios koordinuoja viso sektoriaus arba konkrečioje srityje dirbančių organizacijų veiklą, teikia joms informaciją ir paramą. Tokios organizacijos atlieka svarbų vaidmenį, būdamos jungtimi tarp nevyriausybinių sektoriaus ir viešosios valdžios institucijų [23].

Vertinant pagal atskirose srityse dirbančių NVO darbuotojų skaičių pagrindinės sritys yra švietimas, sveikatos apsauga, socialinė parama bei kultūra ir poilsis, o pagal savanoriškai dirbančių asmenų skaičių – poilsio organizavimas, įskaitant sportą, ir socialinė parama [24].

Dabartinę ne pelno organizacijų reikšmę Vakarų Europoje iliustruoja ir tai, kad, pavyzdžiui, kas aštunta nauja darbo vieta Prancūzijoje ar Anglijoje yra sukuriama ne pelno organizacijoje. Be to, jei Didžiosios Britanijos ne pelno organizacijos nustotų teikti savo paslaugas, o jų teikimą perimtų valstybė, tai mokesčių mokėtojams kainuotų 12 procentinių punktų padidintus pajamų mokesčius [27]. Apie pusė visų organizacijų Jungtinėse Amerikos Valstijose yra ne pelno organizacijos [31]. Johns Hopkins Universiteto tyrimas 22 šalyse parodė, kad NVO šiose šalyse sukuria apie 5 procentus bendrojo vidaus produkto ir jose dirba apie 5 procentus darbuotojų (neapimant žemės ūkio srities, tačiau neįtraukiant neapmokamai NVO dirbančių savanorių bei religinėse organizacijose dirbančių žmonių) [33].

Nors ir neturėdamos labai svarbaus veiklos bei investavimo “variklio” - materialinių paskatų (arba jų buvimo žymiai mažesniu mastu), ne pelno organizacijos turi keletą labai svarbių „prigimtinių“, o ne įstatymais sukurtų privalumų, lyginant su pelno siekiančiais subjektais, o juo labiau viešaisiais subjektais:

- 1) galimybė panaudoti neapmokamą (savanorišką) darbą. Kaip rodo praktika, žmonės yra linkę skirti savo laisvalaikį darbui ne pelno organizacijose), o tyrimai Vakarų visuomenėse rodo, jog apie 28 procentus gyventojų skiria savo laiko neapmokamam darbui NVO (neįtraukiant religinių organizacijų) [32, P. 29];
- 2) galimybė gauti neatlygintą, o dažnai ir neapmokestinamą, paramą. Ne pelno organizacijos, kurių tikslas nėra asmeninė materialinė nauda, priešingai nei įmonės, kurios siekia pelno, gali tikėtis gauti paramą iš tų, kuriems atrodo priimtini ne pelno organizacijos tikslai. Žinoma, būtina pastebėti, kad ne pelno organizacijos lygiai dėl tų pačių priežasčių negali pritraukti investicijų, nes žmonės nori, kad jų sukaupti pinigai atneštų jiems materialinę grąžą;
- 3) papildomi stimulai vartotojams naudotis ne pelno organizacijų paslaugomis ar pirkti jų prekes. Žmonės dažnai jaučiasi geriau, jei nors ir tą patį ar prastesnės kokybės daiktą už tą pačią ar net didesnę kainą įsigyja iš ne pelno organizacijos. Taip susidaro įspūdis, kad sumokėti pinigai, vietoje to, kad atitektų verslininkui, atiteks kitiems, labiau šių lėšų reikalingiems asmenims ar projektams;
- 4) žmonės renkasi ne įmones, o ne pelno organizacijas – savotiškus klubus savo laisvalaikiui praleisti ar kitai veiklai organizuoti todėl, kad nori, jog kartu su jais šios veiklos metu būtų tik tokie

žmonės, kurios jie norėtų matyti. Klubo atveju yra galima priimti arba nepriimti į klubą, tuo tarpu įmonė aptarnautų visus klientus [31].

Nemažai nevyriausybinių organizacijų dirba nacionaliniu ar net tarptautiniu mastu. Tačiau absoliuti jų dauguma veikia tam tikro regiono ar vietovės ribose. Bendrai imant, kuo siauresnė geografinė tam tikros organizacijos veiklos zona, tuo platesnis jos veiklos spektras ir tuo sunkiau darosi atskirti vienas jos funkcijas nuo kitų. Europoje yra šimtai tūkstančių savarankiškų vietinių grupelių, kurios veikia bendruomenės, miesto kvartalo, kaimo ar nedidelio kaimų regiono mastu, siekdamos gerinti vietinės bendruomenės gyvenimo kokybę. Tokios organizacijos drauge atlieka – dažniausiai neformaliai – visas aukščiau išvardytas funkcijas: teikia paslaugas ir savitarpio pagalbą, atkreipia dėmesį į bendruomenės ar tam tikrų jos grupių poreikius, sukuria mechanizmą, kuriuo pasinaudodama bendruomenė gali perduoti valdžiai savo lūkesčius [23].

NVO yra novatoriškos, nustato naujus poreikius ir eksperimentuoja, ieškodamos geriausių jų tenkinimo būdų. Tuo būdu savanoriškos organizacijos ir fondai kaip anksčiau, taip ir dabar ne tik sukuria palankią dirvą, sudaro tam tikrą “genų saugyklą”, iš kurios ilgainiui išauga naujos socialinės ir kitų sričių strategijos, bet ir palaiko politinį, socialinį ir intelektualinį klimatą, kuriame pokyčiai tampa pageidautini platesniu mastu [23].

Filantropija ir ekonominė veikla

Filantropija yra suprantama kaip artimo meile paremta veikla. Ekonominė veikla yra veikla, mainantis ekonominėmis (ribotomis) gėrybėmis. Šių sąvokų sugretinimas leidžia daryti išvadą, jog filantropiniai motyvai ir ekonominis veiklos pobūdis tam tikrais atvejais persidengia. Tačiau filantropija ir ekonomika dažnai supriešinama, ne visada adekvačiai vertinama. Aptarsime pagrindines problemas.

Neretai galima išgirsti teigiant, jog filantropija apskritai tėra priedanga savanaudiškiems interesams patenkinti. Kalbant apie žmonių veiklos paskatas, dažniausiai pripažįstama, kad lemiamą vietą užima asmeninė nauda, tad keliamas klausimas, o kodėl gi egzistuoja filantropinė veikla ir ar iš tikrųjų ji duoda naudą visuomenei? Tačiau, reiktų atkreipti dėmesį, kad netgi pripažinus savanaudiško individo prielaidą (kas yra neišvengiama, pavyzdžiui, ekonominėje analizėje), nereikėtų naudą suvokti per siaurai. Individuali nauda pasireiškia labai įvairiai ir nebūtinai susiprojektuoja tik į materialinę naudą. Žmonės, užsiimdami filantropine veikla ir kurdami ne pelno

organizacijas, nesiekia patenkinti savo materialinių tikslų, tačiau patenkina kitus: kultūrinius, dvasinius, religinius ir bet kokius kitus, kurie laikomi „nematerialiniais“. Kaip privataus verslo organizacijos padeda įgyvendinti pelno siekimą, taip privačios ne pelno organizacijos įgalina efektyviau, geriau pasiekti kitus tikslus. Taigi, filantropinė veikla visiškai neprieštarauja žmogaus prigimčiai, yra natūrali žmogui, gyvenančiam visuomenėje ir naudinga tiek filantropui, tiek visuomenei apskritai.

Galimas ir visiškai priešingas, tačiau lygiai taip pat nepagrįstas požiūris, pagal kurį laikoma, jog tik filantropija neša naudą visuomenei, kai tuo tarpu ekonominės veiklos nauda tenka tik konkrečiam individui. Kitaip tariant, ekonominė veikla paprastai laikoma egoizmo, o filantropinė – altruizmo išraiška. Šiandien dauguma žmonių filantropą idealizuoja: tas, kuris turi galimybių (paprastai – pinigų) ir neužsiima filantropija yra vertinamas kaip savanaudis, neduodantis gero visuomenei, o tas, kuris dalina gėrybes kitiems – kaip moraliai sektinas idealas³. Tačiau, kaip pastebi F. Hayekas, moraline prasme filantropas paprastai vertinamas geriau nei investuotojas, tik todėl, kad visuomet matosi, kas patiria naudos iš filantropijos akto. Filantropas, skirtingai nuo verslininko, žino, kam konkrečiai jis pasitarnauja, o filantropija atrodo geresnė tik todėl, kad padėties pagerėjimas giminaičiui ar kaimynui visuomet atrodo svaresnis nei padėties pagerėjimas nežinomam galbūt kito žemyno kitos rasės, kitos religijos ir kitokių pažiūrų asmeniui. Deja, nors filantropija pasitarnauja gana apibrėžtai žmonių grupei ar konkrečiam žmogui, filantropas niekuomet negali būti tikras, ar jo paslauga kitam žmogui yra pirmo būtinumo. Tuo tarpu verslininkas kitiems pasitarnauja netgi labiau nei filantropas. Juk rinkta užtikrina, kad žmogus pasitarnauja kitų gerovei netgi to nežinodamas, net jei to nesiekia ar netgi jei to nenori. [21] Taigi, filantropija, nors ir natūralus bei naudingas reiškiny, jo idealizuoti nereikia, ekonominė veikla visgi yra pagrindinis žmonių santykių organizavimosi būdas, ypač atvirose didelėse visuomenėse.

Lietuvos laisvosios rinkos instituto 1997 metais atlikto tyrimo metu vykdytas interviu (buvo apklausiami verslininkai kaip paramos davėjai) patvirtino hipotezę, kad filantropijos srityje vyrauja subjektyvumas, emocinės ir egocentriškos motyvacijos [28]. Tai puikiai parodo, kad ne siekis pasipelninti, o siekis paremti, padėti yra tikrasis paramos motyvas, ir, kita vertus, filantropijos motyvai ir veiksmai yra subjektyvaus pobūdžio.

³ Netgi yra susiformavęs specifinis tai atspindintis terminas – „grąžinti skolą visuomenei“.

Jei filantropija teisiniais terminais kalbant yra labdara ir parama, tai ekonominė veikla – mainymasis (plačiąja prasme), arba, atlygintiniai sandoriai, dažniausiai, pirkimas-pardavimas. Lietuvoje Labdaros ir paramos įstatymas draudžia atlygintiną paramą, tačiau tai nereiškia, jog paramos santykiuose negalimi jokie paramos gavėjo įsipareigojimai. Visų pirma, tam tikri galimi įsipareigojimai (pavyzdžiui, įsipareigojimas atsiskaityti, paskelbti paramos davėją) išplaukia iš paties Labdaros ir paramos įstatymo bei Civilinio kodekso nuostatų, tačiau traktuojant paramą mokesetine prasme, nustatyti galimus paramos gavėjo įsipareigojimus įstatymas deleguoja „Vyriausybei ar jos įgaliotai institucijai“. Finansų ministras nustatė, kokie leistini paramos gavėjo įsipareigojimai paramos teikėjui. Paminėsime tuos, kurie vienaip ar kitaip gali būti traktuojami kaip atlyginimas. Visų pirma, tai įsipareigojimas reklamuoti paramos teikėją. Tačiau išlaidų, kurias patiria paramos gavėjas reklamuodamas paramos teikėją, suma neturi viršyti 10 procentų šio paramos teikėjo suteiktos paramos vertės. Jeigu reklamuodamas paramos gavėjas patiria viršijančių išlaidų, tokiu atveju reklamuojamo asmens suteiktų piniginių lėšų, kito turto arba suteiktų paslaugų vertė laikoma paramos gavėjo pajamomis, kurios apmokestinamos teisės aktų nustatyta tvarka. Todėl, jeigu paramos gavėjo sąnaudos, vykdant reklaminių įsipareigojimą paramos teikėjui, sudaro per 10 proc. suteiktos paramos vertės, tai visa suteiktosios paslaugos vertė priskiriama paramos teikėjo reklamos sąnaudoms ir laikoma paramos gavėjo realizacinėmis pajamomis, gautomis už suteiktas reklamos paslaugas [14]. Atkreiptinas dėmesys, kad dažnai ne tik sunku įvardinti, kas tiksliai yra tam tikros reklamos vertė, bet ir apskritai, kas yra reklama (pavyzdžiui, nuosaikus įvardinimas, kad renginį ar leidinį remia tam tikras subjektas, vargu ar laikytinas parama, tačiau takoskyra tarp paprasto įvardinimo ir akivaizdžios reklamos dažnai gali būti labai neakivaizdi). Antra, galima įsipareigoti panaudoti paramos dalyką paramos teikėjo nurodyta tvarka [14], pvz., įsipareigoti už gautą paramą surengti neįgaliųjų vaikų vasaros stovyklą, arba surengti konferenciją apie narkomanijos prevenciją, arba paramai gautas lėšas išleisti pagal sąmatą, kuri gali būti paramos sutarties priedas.

Praktikoje ekonominę veiklą atskirti nuo lėšų telkimo aukomis yra problematiška. Kaip taisyklė, žmonės pirkimo nelaiko dovana, tačiau vis dėlto, pirkimas pardavimas kartais gali būti dovana. Netgi riba tarp prekių ar paslaugų pirkimo ir išmaldos kartais sunkiai nustatoma. Viena vertus, tas, kuris perka labdaros pardavimuose, paprastai siekia ir įsigyti prekę, ir suteikti labdarą. Kita vertus, kaip pastebi L. Misesas, tas, kuris duoda monetą aklam gatvės muzikantui greičiausiai neduoda jos kaip užmokesčio už abejotiną atlikimą, jis paprasčiausiai duoda išmaldą [29, P. 241]. Vakarų šalyse paplito ir į Lietuvą jau pradėjo žengti praktika, kuomet ne pelno organizacijos renka aukas, aukotojui mainais duodamos kokį nors daiktą: gėlę, ženklelį, atvirutę, knygą, skulptūrėlę, skėtį,

bandelę ir pan. Šio daikto materialinė vertė paprastai yra akivaizdžiai neadekvati paaukotai sumai. Tokia schema pamalonina aukotoją ir leidžia sukaupti nemažai lėšų. Tačiau esant komercinės veiklos draudimui, gali iškilti (ir iškyla) atvejų, kuomet tokie “mainai” valdžios institucijų palaikomi pirkimo - pardavimo aktu. Kur riba tarp aukos, gaunant simbolinę dovanėlę ir pirkimo-pardavimo neaišku. Mainais gautas daiktas gali sudaryti tiek penktąją, tiek dešimtąją, tiek penkiasdešimtąją ar mažesnę (arba didesnę) dalį suteiktos aukos vertės. Be to, ir pats ekonominės vertės nustatymas yra problematiškas. Pavyzdžiui, žmogaus su negalia nutapytas paveikslas ar pagamintas daiktas pirkėjo – rėmėjo dažnai vertinamas kiek kitais kriterijais nei paveikslai, nutapyti profesionalaus menininko ar daiktai, pagaminti amatininko.

Parama gana sunkiai atribojama nuo reklamos, t.y. ekonominės veiklos, kurios pobūdis yra reklamos pardavimas. Parama (sponsorystė) dažnai *de facto* yra laikoma tam tikru reklamos pakaitalu. Kita vertus, tokią sponsorystės sampratą siekiama apriboti. Lietuvoje, kaip minėta, yra ribojami paramos gavėjo reklaminiai įsipareigojimai. Pažymėtina, jog kitose valstybėse profesionalus sportas paprastai nėra ta veiklos sritis, kurios rėmimas būtų neapmokestinamas, paprastai tai pripažįstama kaip sąnaudos reklamai (nors Lietuvoje tai patenka į paramos tikslų ratą). Atlyginimą paramos davėjui reklamos pavidalu bandoma riboti ir specifinėse srityse. Pavyzdžiui, Europos Sąjungoje yra nustatyta, kad sponsorius negali įtakoti remiamų televizijos programų turinio, sponsorius turi būti aiškiai įvardintas prieš ir (arba) po laidos, remiama programa negali skatinti sponsorius gaminių ar paslaugų pirkimo, naujienų laidos ir įvykių apžvalgos laidos negali būti remiamos [15], ir atitinkamos nuostatos perkeltos į Lietuvos teisę [12].

Panašios atribojimo nuo komercinės veiklos problemos yra kitais lėšų telkimo atvejais. Tarp tokių atvejų – ir aukcionai, kuriose daiktai parduodami išimtinai labdariniais tikslais, ir labdaros koncertai, vakarai ar puotos, už dalyvavimą kuriuose renkamas mokestis⁴, kuris vėliau paprastai panaudojamas labdariniais tikslais, ir šviečiamųjų leidinių prenumerata, kuri kartais būna įvardinama kaip parama, o mainais duodama teisė gauti leidinius⁵. Rėmėjo skirtumas nuo pirkėjo arba paslaugos gavėjo tokiais atvejais yra labai neryškus, o konkreti takoskyra priklauso nuo daugelio aplinkybių. Praktikoje, priklausomai nuo pasirinktų teisinių formuluočių, praktiškai tas pats gyvenime vykstantis reiškinys gali būti įvardinamas ir kaip parama, ir kaip pirkimas-pardavimas.

⁴ Labiausiai žinomu tokiu pavyzdžiu Lietuvoje yra tapę Vienos baliai, nors tai nebūtinai yra tipiškiausias panašaus pobūdžio renginys

⁵ Pavyzdžiu galima pateikti „National Geographic“ leidinį.

Paramą ne mažiau sunku atriboti ir nuo apmokėjimo už bet kokias kitas paslaugas. Vieši tikslai yra visuomet neišvengiamai persipynę su asmenine nauda (pavyzdžiui, organizacijos, kurios tikslas šviesti visuomenę apie ne pelno organizacijų teisinį reglamentavimą, nariai, patys dažnai gauna nemokamą informaciją, kuri jiems neretai yra netgi būtina tiesioginiame darbe). Tačiau ir šiuo atveju skirtumą bandoma brėžti tiek bendrais principais, tiek konkrečiai nustatant, kas gali arba negali būti laikoma parama arba neapmokestinamais mokėjimais.

Pelno neskirstymo principas

Atspirties nuostata kalbant apie ne pelno organizacijas yra ta, kad ne pelno organizacijos turi tas pačias teises ir pareigas, kaip ir kitos organizacijos. Tačiau ne pelno organizacijos paprastai turi ir specifinių privalumų bei papildomų apribojimų ir pareigų. Privilegijos, arba lengvatos, labiausiai atsispindi mokesčių teisėje⁶, ypač normose, reglamentuojančiose ne pelno organizacijų rėmimo tvarką, o teisių apribojimai susiję visų pirma su ne pelno organizacijų finansų tvarkymu. Pagrindinis ne pelno organizacijų bruožas ir ypatumas, o sykiu ir subjektiškumo apribojimas, yra tas, jog jos negali jokiais formomis paskirstyti savo pelno⁷. Pelno neskirstymas reiškia, kad ne pelno organizacijos nariai, savininkai, rėmėjai bei kiti asmenys jokių atveju negali gauti kapitalo grąžos iš į ją įdėtų lėšų. Šio principo įgyvendinimas pasireiškia dviejose stadijose. Pirma, ne pelno organizacijos veiklos stadijoje neleidžiama paskirstyti pelno kaip kažkurio laikotarpio teigiamo finansinio rezultato. Antra, ne pelno organizacijos likvidavimo stadijoje neleidžiama paskirstyti per organizacijos egzistavimo laikotarpį sukaupto turto.

Pelno neskirstymo principas yra svarbus bent dviem aspektais. Pirma, pelno neskirstymo principo realizavimas yra būtinas norint užtikrinti ne pelno organizacijų narių bei rėmėjų interesus, kurie nori būti tikri, kad jų parama, nario mokestis ar savanoriška veikla bus panaudota tam, kam buvo skirta. Antra, pelno neskirstymo principo realizavimas yra būtinas norint užtikrinti, kad NPO naudojantis palankesniu mokestiniu režimu (paprastai, parama yra neapmokestinama), šis režimas nebus panaudojamas netinkamai. Nesant pelno neskirstymo principo NPO galėtų veikti kaip įmonės, o mokestinio režimo skirtumai taptų tiesiog NPO privilegijomis kitų subjektų atžvilgiu.

⁶ Iš tikro tai nėra privilegijos ar lengvatos (nors tradiciškai ir yra taip vadinamos), nes įmonėse pelnas apmokestinamas iš esmės todėl, kad jis anksčiau ar vėliau taps individo pajamomis, tuo tarpu įgyvendinus pelno neskirstymo principo tai yra negalima.

⁷ Kitas esminis ne pelno organizacijų veiklos apribojimas yra draudimas užsiimti politine veikla, tačiau šis apribojimas straipsnyje nebus aptariamas.

Pelno neskirstymo principas ne pelno organizacijose neretai interpretuojamas klaidingai. Aptarsime pagrindines klaidas.

Dažnai yra painiojamos pelno neskirstymo ir pelno negavimo sąvokos. Nežiūrint šių terminų tapatinimo buitiniame kalboje, jų prasmė gerokai skiriasi. Pelno gavimas rodo tik tai, kad organizacija užsiima ekonomine veikla⁸ ir per tam tikrą laikotarpį turėjo pelno (veiklos rezultatas buvo finansiškai teigiamas). Netgi pelno siekimas rodo tik tikslo ne pelno organizacijai gauti pelną buvimą arba nebuvimą, bet ne patį pelno gavimo faktą. Tuo tarpu pelno neskirstymo principas rodo galimybę arba negalėjimą gautą pelno ir organizacijos turtą paskirstyti. Pavyzdžiui, organizacija gali kuo brangiau pardavinėti savo narių sukurtus dirbinius (siekti pelno), tačiau visą pelną panaudoti labdarai ar kitiems organizacijos steigimo dokumentuose numatytiems tikslams. Tai bus pelno siekianti, tačiau pelno neskirstanti (ne pelno) organizacija. Priešingas pavyzdys būtų tuomet, kai organizacija specialiai nesiima jokių veiksmų, kad gautų pelną, tačiau vien bankuose laikomos lėšos atneša tiek palūkanų, kad susidaro pelnas, kuris išsidalinamas organizacijos narių ar dalininkų. Tokią organizaciją tektų laikyti pelno nesiekiančia (bent jau gramatine šio žodžio prasme), tačiau tai jau nebus ne pelno organizacija, nes savo pelną paskirsto.

Tam tikrą painiavą įneša tai, jog neretai įvairiuose kontekstuose pats pelno neskirstymo principas (angl. *non-profit-distributing*) kaip ne pelno organizacijų požymis yra pakeičiamas kitu – pelno nesiekimo principu (angl. *non-profit-making*). Lietuvos ne pelno organizacijas reglamentuojančiuose pagrindiniuose teisės aktuose nustatyta, jog “ne pelno organizacija - tai įstatymų nustatyta tvarka įsteigtas juridinio asmens teises turintis subjektas, kurio veiklos tikslas nėra pelno siekimas” [...]. Praktine teisės aiškinimo prasme, būtina turėti galvoje, jog „pelno nesiekimas“ nereiškia pelno negalimumo ir šiuo atveju parodo tik ribas pagrindiniam ne pelno organizacijos tikslui, kuris iš tikrųjų, skirtingai nei įmonių atveju, negali būti pelno siekimas. Šia prasme pelno nesiekimo principas yra ne dalis pelno neskirstymo principo, o atskiras principas, kuris tam tikrais atvejais gali būti naudojamas šalia pelno neskirstymo, tačiau jo nepakeičia. Šie požymiai yra persipynę, ir netgi pelno nesiekimo principas yra siejamas ne tiek su pelno nesiekimu, kiek su jo neskirstymu. Pavyzdžiui, Europos Teisingumo teismas byloje *Kennemer Golf & Country Club v. Staatssecretaris van Financiën* nustatė, kad Šeštoji PVM direktyva „turi būti interpretuojama taip, kad organizacija galėtų būti laikoma pelno nesiekiančia (*non-profit making*)

⁸ Pagal dabartines pelno skaičiavimo taisykles norint gauti pelną nėra būtina užsiimti ekonomine veikla.

net jei jis sistemingai siekia teigiamo finansinio veiklos rezultato, kurį po to naudoja tam, kad suteiktų savo paslaugas“ [19].

Kita dažnai daroma klaida yra kapitalo grąžos ir darbo grąžos painiojimas. Pelno neskirstymas sąlygoja tik tai, kad ne pelno organizacijoje negali būti skirstomas pelnas. Tai visiškai nereiškia, kad ne pelno organizacija negali turėti samdomų darbuotojų, kuriems atlyginama už darbą, o visi joje privalo dirbti veltui. Tik atskirais atvejais pripažįstama, jog tai, ar NPO darbuotojai gauna darbo užmokestį, gali būti kriterijumi, apsprendžiančiu, ar NPO taikoma viena ar kita teisinė nuostata. Pavyzdžiui, ES šeštoji PVM direktyva kalba apie NPO, kurios yra „valdomos ir administruojamos iš esmės savanoriškais pagrindais“, o byloje *Commissioners of Customs & Excise v. The Zoological Society of London*, Europos Teisingumo teismas išaiškino, kad tai yra susiję tiek su NPO valdymo organais, tiek su administracijos nariais ir kitais darbuotojais [18].

Lygiai taip pat pelno neskirstymo principas nereiškia, kad iš ne pelno organizacijos materialinės naudos negali gauti tretieji asmenys, kuriais pasirūpinti yra organizacijos tikslas, pavyzdžiui, labdarą gaunantys nuskurdę asmenys, stipendijas gaunantys studentai, premijas gaunantys konkursų laimėtojai ir t.t. Reikia atkreipti dėmesį, kad priešingai – ne pelno organizacija kaip tik gali būti įsteigta tam, kad tam tikri nepalankioje padėtyje arba specifinės pagalbos reikalingi asmenys gautų materialinę paramą.

Aiškinant pelno neskirstymo principą reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad neturėtų būti painiojama ne pelno organizacijos ir jos dalyvių, pavyzdžiui, narių ar savininkų veikla ir šios veiklos motyvai. Ne pelno organizacija yra juridinis asmuo, o tai reiškia, jog teisine prasme ji veikia kaip atskiras nuo savo dalyvių subjektas. Iš to išplaukia, kad, pavyzdžiui, teiginys, jog pramoninkų federacijos ar kitokios verslo federacijos nėra ne pelno organizacijos ir pažeidžia pelno neskirstymo arba pelno nesiekimo principą, yra netikslus, nes pelno siekia ne pati ne pelno organizacija, o jos nariai.

Pelno neskirstymas nėra vienintelis apribojimas asmeninei ne pelno organizacijos savininkų, narių ar valdytojų naudai gauti dėl paprastos priežasties – pelnas yra sąlyginė sąvoka ir juo galima manipuliuoti. Lesteris M. Salomonas išskiria šiuos dažniausiai įvairių valstybių praktikoje draudimus, neleistinus veiksmus: ne pelno organizacijos paskola kitiems individams; kitų individų prievolių prisiėmimas sau (ne pelno organizacijai); mokėjimas individui ar įmonei sumų, kurios laikytinos didesnėmis negu normalus atlygis už daiktus ar paslaugas, suteikiamas šių subjektų; suteikimas teisės privačiam subjektui naudotis ne pelno organizacijos turtu nemokamai arba

mažesne nei normali kaina; ne pelno organizacijos statuso naudojimas pelno siekiančiai veiklai vykdyti arba pasitarnauti tokiai veiklai (pavyzdžiui, ne pelno organizacijos lėšų investavimas į verslą, kontroliuojamą šios organizacijos valdybos nario) [32]. Tačiau jokių būdų negalima šių draudimų pateisinti visais atvejais ir suprasti paraidžiui, nes dažnai esminis klausimas yra tas, kieno atžvilgiu šie veiksmai atliekami (apie tai pažymi ir Lester M. Salamon). Pavyzdžiui, dalis ne pelno organizacijų vietoje negražintinės paramos teikia netgi lengvatines paskolas. Taigi, visi žemiau vardinami veiksmai turėtų būti draudžiami tiek, kiek tai susiję su interesų konfliktu organizacijoje ir organizacijos lėšų naudojimu ne jos tikslams siekti, bet savininkams, nariams ar valdytojams pasipelnyti.

Reglamentavimas, susijęs su pelno neskirstymo principo užtikrinimu dažniausiai nustato tam tikrus apribojimus ne pelno organizacijų veiklai, tačiau ypatingai svarbios yra ir likvidavimo bei pertvarkymo procedūros, nes jos taipogi turi užtikrinti negalėjimą paskirstyti pelną. Iš to išplaukia įprasta praktika, kad jokios ne pelno organizacijos negalima pertvarkyti į įmones (tai nustatyta ir Lietuvos teisėje). Taip pat viešosios naudos ne pelno organizacijos negalima pertvarkyti į grupinės naudos ne pelno organizaciją, ypač tuomet, kai viešosios naudos ne pelno organizacijos naudojasi palankesniu mokestiniu režimu (tačiau Lietuvoje tai nėra aktualu, nes teisinis reglamentavimas nulemia, kad *de facto* visos ne pelno organizacijos, netgi tos, kurios bendrosios teisės šalyse būtų laikomos grupinės naudos organizacijomis, yra priverstos būti viešosios naudos organizacijomis).

Pelno neskirstymo principas Lietuvos įstatymuose, reglamentuojančiuose pagrindines ne pelno organizacijų rūšis, yra įtvirtintas. Labdaros ir paramos fondų įstatymo 4 straipsnio 4 dalis įtvirtina, kad “fondas negali teikti labdaros ar paramos bei kitaip skirstyti pajamų jo steigėjams, valdymo organų nariams, darbuotojams, išskyrus atvejus, kai jie yra fondo įstatuose nustatytos šalpos objektai“ [6]. Viešųjų įstaigų įstatymo 2 straipsnio 2 dalis įtvirtina, kad “ji (viešoji įstaiga, – aut.) gauto pelno negali skirstyti steigėjams, nariams, dalininkams (savininkui)” [11]. Asociacijų įstatymo 3 straipsnio 2 dalis įtvirtina, kad “ji (asociacija, - aut.) gauto pelno negali skirstyti savo nariams“ [1]. Atitinkami įstatymai nustato, kad viešosios įstaigos likvidavimo atveju jos dalininkams gali būti gražintas dalininkų kapitalas [11], asociacijos likvidavimo atveju jos nariams - narių stojamieji įnašai [1]. Visuomeninių organizacijų narių bei Labdaros ir paramos fondų steigėjų įnašai negražinami jokių atvejų.

Ne pelno organizacijų ekonominė veikla ir jos ribos

Europos Komisijos tyrimais Europos Sąjungos valstybėse apie 20 procentų visų savo pajamų ne pelno organizacijos gauna iš normalaus produktų pardavimo ir apmokamo paslaugų teikimo. Dar apie 8 procentai pajamų gaunama iš kitų kontraktų [16]. Visose Europos Sąjungos šalyse ne pelno organizacijoms leidžiama bent tam tikra komercinės veiklos rūšis ar apimtis, neprarandant mokestinių privilegijų [16]. Johns Hopkins Universiteto tyrimais 22 Vakarų šalyse net pusė visų nevyriausybinų organizacijų pajamų yra komercinės pajamos [33].

Sekant logika, jog apribojimai turi užkirsti kelią piktnaudžiavimams palankesniu reglamentavimu, daugumos valstybių praktikoje ne pelno organizacijų ekonominė veikla teisėje reglamentuojama tik mokestiniu aspektu – komercine veikla galima užsiimti visuomet, tačiau ne visuomet vienodas yra tokios veiklos traktavimas mokesčių įstatymų prasme. Net jei ne pelno organizacijų komercinė veikla nesiejama su jų mokestiniu statusu (o tai taip pat sutinkama daugelyje valstybių), visiškas draudimas užsiimti ekonomine veikla Vakarų valstybėse netaikomas, o taikomi du pagrindiniai principai, pagal kuriuos nustatomos galimos ne pelno organizacijų ūkinės-komercinės veiklos ribas: pirma, pagrindinio ne pelno organizacijos tikslo testas, ir, antra, gautų lėšų panaudojimo testas [33, P. 24].

Gautų lėšų panaudojimo testas iš esmės yra ne kas kita kaip pelno neskirstymo principo kitoks išdėstymas. Tačiau veiklos, nesusijusios su organizacijos tikslais, draudimas – naujas apribojimas, kurio taikymas yra ne tik abejotinas, bet ir problematiškas. Bandant atskirti veiklą, susijusią su pagrindiniais organizacijos tikslais, nuo nesusijusios veiklos, akivaizdžiai pasireiškia problema, kaip vertinti vieną ar kitą konkrečią veiklą. Pavyzdžiui, atrodytų savaime aišku, kad su švietėjiškos ne pelno organizacijos normali ekonominė veikla būtų knygų leidyba ar seminarų organizavimas. Nebe taip akivaizdžiai atrodytų maitinimo paslaugų teikimas seminarų metu, dar kebliau - maitinimas ne seminarų metu. Pasipiktinimas dažnai kyla sužinojus, kad maitinimo vietoje prekiaujama ir alkoholiu (“negi prekyba alkoholiu susijusi su švietimu?”), arba ne pelno organizacija užsiima pervežimo veikla. Tačiau tiek viena, tiek kita veikla nuosekliai kyla iš poreikio vykdyti švietėjišką veiklą racionaliai naudojant ribotus išteklius. Verslo arba organizacijos gyvybingumo užtikrinimo prasme, ši seka atrodo logiška ir normali, tačiau kur nubrėžti ribą tarp to, kas susiję su pagrindine veikla, o kas ne – neaišku. Sekant privatinės teisės logika, draudimas užsiimti tam tikra ekonomine veikla tokiu atveju turėtų būti pritaikomas tik akivaizdžiai ir vienareikšmiai nesusijusios su tikslais veiklos atvejais ir bent kokiais būdais neparodžius šios ekonominės veiklos sąsajos su ne pelno organizacijos tikslų realizavimu. Beje, naujasis Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, apibrėždamas viešųjų juridinių asmenų teisnumą (o ne pelno

organizacijos, netgi visiškai privačios, priskirtos prie viešųjų juridinių asmenų), taip pat naudoja sąsajos su pagrindiniais tikslais testą.

Konkrečių galimų ekonominės veiklos rūšių, kuriomis gali užsiimti ne pelno organizacija, vardinimas apskritai nėra paplitęs, nes tokiu atveju dar aščiau susiduriama su problema, kad veiklos, kurios tam tikrais atvejais yra būtinos organizacijos funkcijoms vykdyti, būtų uždraustos. Pabrėžtina tai, kad galimų veiklos sričių įvardinimas (kaip, iš esmės, ir sąsajos su tikslu testas) iš principo negali panaikinti piktnaudžiavimo galimybių, o tik susiaurinti šių piktnaudžiavimo galimybių praktinį panaudojimą iki tam tikrų sričių.

Galimybės užsiimti ūkine-komercine veikla Lietuvoje yra nevienodos skirtingų rūšių ne pelno organizacijoms. Iš visų pagrindinių ne pelno organizacijų rūšių tik **viešosios įstaigos** gali užsiimti ūkine veikla tomis pačiomis sąlygomis, kaip ir įmonės. Viešoji įstaiga gali sudaryti sutartis bei prisiimti įsipareigojimus, teikti mokamas paslaugas, gaminti produkciją bei nustatyti jų kainas [11]. Tai yra labai svarbi viešosios įstaigos ypatybė, kuri dažnai nulemia ir apsisprendimą, kokį statusą steigiant ne pelno organizaciją pasirinkti. Tačiau viešųjų įstaigų ūkinę-komercinę veiklą suvaržo kai kurios kitos įstatymo nuostatos. Pavyzdžiui, nustatyta, kad viešoji įstaiga savo ilgalaikį turtą gali perleisti, įkeisti tik visuotinio susirinkimo nutarimu [11]. Tai varžo viešosios įstaigos galimybes, o efektyviai užsiimti investicine veikla apskritai sunkiai beįmanoma. Problema ta, kad operatyvūs ūkiniai sprendimai negali būti priimami kartą per metus vykstančiame susirinkime.

Labdaros ir paramos fondų bei **asociacijų** ūkinės-komercinės veiklos galimybės yra itin apribotos. Įstatymas besąlygiškai draudžia šioms organizacijoms ekonominę veiklą, aiškiai ir nedviprasmiškai nustatydamos, kad jos negali užsiimti ūkine-komercine veikla [6; 1] bei nustatymą labai suvaržytą galimų pajamų šaltinių sąrašą [6; 1]. Tai labdaros ir paramos fondams bei asociacijoms sukelia daug problemų, nes nelieka jokios galimybės savo veiklą finansuoti ne iš paramos. Šis įstatymo draudimas dažnai įveikiamas gana paprastu (ir, dažnai, pagrįstu bei teisėtu) būdu - įnašai už ne pelno organizacijos paslaugą įforminami kaip parama. Pavyzdžiui, vietoje dalyvavimo konferencijoje mokesčio ar užmokesčio už platinamą leidinį, renkama parama, o "rėmėjai" kviečiami į tą pačią konferenciją arba jiems duodamas leidinys. Pajamų šaltinių ribojimas ypač skausmingas labdaros ir paramos fondams. Įstatymas apriboja galimybę fondams naudotis tokia Vakaruose populiaria finansavimo forma, kaip endaumentas (angl. *endowment*), kuomet fondas valdo jam paskirtas lėšas, tačiau naudoja ne jas, o tik jų kaip kapitalo grąžą - dividendus,

palūkanas. Įstatymas nedraudžia fondui būti įmonių savininku⁹ bei gauti kredito įstaigų palūkanas, tačiau teisė pirkti obligacijas nesuteikta, nes įstatyme išvardintos teisės šios galimybės nenumato. Paminėtina tai, jog Seime svarstomi įstatymai numato leisti ekonominę veiklą tiek labdaros ir paramos fondams, tiek asociacijoms (kurios veiktų sujungus į vieną Asociacijų ir Visuomeninių organizacijų įstatymus), tačiau kol kas projektuose lieka labai neapibrėžta, ar bet kokia, o jei ne – kokia veikla galės šios organizacijos užsiimti.

Neapibrėžtoje padėtyje ekonominės veiklos atžvilgiu yra **visuomeninės organizacijos**. Jų veiklos sferų įstatymas neriboja. Įstatyme teigiama, kad “Visuomeninės organizacijos įstatymų nustatyta tvarka gali užsiimti ir kitokia jų įstatuose numatytiems tikslams ir uždaviniams įgyvendinti reikalinga veikla, išskyrus tą, kurią draudžia įstatymai.” [13] Tačiau įstatymas tiksliai nepateikia formuluotės, kad visuomeninė organizaciją turi teisę vykdyti ūkinę komercinę veiklą. Draudimo nebuvimas privatinėje teisėje (juridinių asmenų subjektiškumo reglamentavimas paprastai suvokiamas kaip privatinės teisės dalis), taigi, ir šiuo atveju, turėtų reikšti leidimą, tačiau praktikoje tai, deja, dažnai interpretuojama kaip draudimas.

Jokiai ne pelno organizacijai nėra uždrausta vykdyti komercinės veiklos “per įmones”, t.y. steigti savo įmonių, o jų pelną naudoti organizacijos reikmėms. Ne pelno organizacijos iš tikrųjų gali laisvai steigti savo dukterines įmones, tačiau tai reiškia ir padvigubėjusį darbo krūvį dėl apskaitos ir kitų reikalavimų vykdymo. Be to, ne mažiau kaip 60 procentų organizacijai atiduodamo pelno teks apmokestinti pelno mokesčiu, nes tai nebus pripažįstama parama. Taigi, net ir neminint papildomos formalumų ir biurokratijos naštos, įmonės steigimas nėra patogi ir tinkama išeitis.

Naują aspektą į ne pelno organizacijų ekonominės veiklos reglamentavimą įnešė Civilinis kodeksas, kuriame, kaip minėta, nustatyta, kad viešieji juridiniai asmenys yra „/.../ asmenų, nesiekiančių naudos sau, įsteigti juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti viešuosius interesus (valstybės ir savivaldybės įmonės, valstybės ir savivaldybės įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės ir t.t.)“, o privatieji juridiniai asmenys yra tie, „kurių tikslas - tenkinti privačius interesus“ [2]. Pagal šią formulę visos ne pelno organizacijos yra laikomos viešaisiais juridiniais asmenimis, kuriems, remiantis Civiliniu kodeksu, ekonominė veikla yra apribota. Viešųjų juridinių asmenų įstatuose „veiklos tikslai turi būti apibūdinti aiškiai ir išsamiai, nurodant veiklos sritį bei rūšį“ [2,

⁹ Labdaros ir paramos įstatymo 10 straipsnio 6 dalis riboja lėšų, skirtų “fondui priklausančioms įmonėms steigti ir plėtoti” iki 50 procentų fondo metinių pajamų [6], tačiau ar akcijų pirkimas į tai įeina iš pateiktos nuostatos nėra vienareikšmiai aišku.

2.47 str.] ir teisėtais laikomi tik šiuos tikslus atitinkantys sandoriai. Taigi, netgi nesant ekonominės veiklos apribojimų atskiruose ne pelno organizacijos statusą suteikiančiame įstatyme, tam tikras bendras (nors, kaip minėta, daugiaprasmiškai galimas taikyti) apribojimas bus taikomas remiantis Civiliniu kodeksu.

Leisti ar drausti ne pelno organizacijų ekonominę veiklą?

Teigiama, jog ne pelno organizacijos „paprastai veikia tais būdais, kurie nėra paskatinti rinkos (nes yra apribotos pelno neskirstymo principu)“ [26]. Koku mastu galima, o koku negalima ne pelno organizacijų ekonominė (komercinė, ūkinė, ūkinė-komercinė) veikla, yra diskusijų objektas ne tik Lietuvoje, bet ir visose kitose šalyse. Tačiau, kaip jau buvo kalbėta, ne pelno statusas nereiškia, kad negalima gauti pelno, todėl draudimas arba galėjimas užsiimti ekonomine veikla neišplaukia iš ne pelno organizacijų esmės.

Ne pelno organizacijų ekonominės veiklos draudimas ar ribojimas paprastai paremiamas dvejopo pobūdžio argumentais: pirma, jog tokia veikla sudarytų sąlygas piktnaudžiauti ne pelno organizacijos statusu ir taip nepagrįstai išvengti mokesčių (viešųjų santykių iškraipymo problema), antra, NPO, vykdančios ekonominę veiklą atsiduria geresnėje konkurencinėje padėtyje nei įmonės (nesąžiningos konkurencijos problema). Toliau trumpai apžvelgsime, ar pagrįsti šie ir kiti nuogastavimai, kaip išvengti šių problemų, su kokiais papildomomis pasekmėmis yra susijęs ekonominės veiklos draudimas.

Ne pelno organizacijos tam tikromis mokesčių išimtimis. Lietuvoje visos ne pelno organizacijos ar pakankamai reikšmingas jų ratas gauna šias mokesčių lengvatas: 1) teisė gauti pelno mokesčiu neapmokestintą paramą [9]; 2) teisė gauti gyventojų pajamų mokesčiu neapmokestintą paramą [3]; 3) teisė iš gyventojų gauti iki 2 procentų jų sumokamo gyventojų pajamų mokesčio [3]; 4) dalies organizacijų atleidimas nuo nekilnojamojo turto mokesčio [8]; 5) dalies organizacijų atleidimas nuo dalies jų pajamų apmokestinimo PVM ir paramos atleidimas nuo importo PVM ir paramos atleidimas nuo maito mokesčio [10] (tiesa, tiek importo PVM, tiek maito mokesčio atveju tai išplaukia iš pačios apmokestinimo esmės, nes parama yra neatlygintina, t.y., teikiama už dyką, t.y., jos apmokestinamoji vertė turėtų būti bet koku atveju lygi nuliui).

Tačiau atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad, skirtingai nuo įmonių, NPO negali paskirstyti savo pelno ir galų gale privalo jį panaudoti įstatuose nustatytiems tikslams siekti, todėl pelno mokesčio lengvata

yra tik sąlygiškai lengvata. Jei ir kiltų nepagrįstų mokestinių lengvatų ne pelno organizacijoms problema, ji glūdėtų ne ekonominėje veikloje, o mokesčių režime – piktnaudžiauti palankiu mokestiniu režimu galima ir tuomet, kai neužsiimama ekonomine veikla. Piktnaudžiavimo ne pelno statusu problema (ir galimybės nepagrįstai pasipelnyti) yra netgi žymiai didesnės paramos atveju, ką patvirtina ir praktika, ypač kuomet parama gaunama iš valstybės lėšų.

Problema yra ta, kad valstybė, suteikdama papildomas teises kuriai nors organizacijų rūšiai, paskatina ne pelno organizacijų sukūrimą ar tam tikrą jos veiklą lygiai taip pat, kaip ir privataus subjekto sukurtos paskatos. Sukurtų paskatų atveju subjektai, į kuriuos nukreiptas skatinamas, turi stiprią motyvaciją pasinaudoti skatinimu savo reikmėms, tačiau valstybės sukurtų paskatų atveju, skirtingai nei privačiai sukurtų paskatų atveju, valstybę atstovaujantys asmenys nėra tiek suinteresuoti, kad šiomis paskatomis nebūtų pasinaudojama netinkamai¹⁰. Dar daugiau, kaip parodo *Public choice* teorija, valstybę atstovaujantys subjektai paprastai patys bus linkę pasinaudoti savo turimomis galiomis savo interesų labui, o ne tikslams, kuriems buvo kuriamos paskatos, siekti.¹¹ Galima vienareikšmiai teigti, kad motyvacija kurti organizacijas, kurių tikslas yra ne užsiimti veikla, kuri yra skatinama, o tik pasinaudoti teikiamomis paskatomis, tuo didesnė, kuo suteikiamos privilegijos yra didesnės. Jei mokestinės ar kitokios paskatos yra labai žymios, tam tikru metu vien dėl jų materialiai verta įveikti valstybės sudaromus barjerus, įvykdyti nustatomas pareigas, rizikuoti apeidinėjant įstatymus. Tačiau būtina pabrėžti, kad tokie iškreipti motyvai kurti netikras ne pelno organizacijas yra tik privilegijų ir teisės bei jos realizavimo spragų užkertant kelią piktnaudžiauti savo statusu problema.

Ne pelno organizacijų išskirtinis skatinimas mokesčių ar kitomis finansinėmis lengvatomis ne tik padeda organizacijoms finansiškai, tačiau ir atlieka neigiamą vaidmenį, nes bet kokios mokesčių lengvatos neišvengiamai sukuria motyvacijas prisitaikyti prie jų (šiuo atveju – kurti apsimestines ne pelno organizacijas), o esant piktnaudžiavimo lengvatomis faktams, formuojasi visuomenės požiūris, kad tikrų ne pelno organizacijų nėra, o viskas daroma tik dėl reklamos ir pinigų, o tai vėlgi atstumia nuo ne pelno iniciatyvų plėtojimo ir jų rėmimo. Be to, detalus reglamentavimas, siekiant išvengti šio piktnaudžiavimo, sudaro ne pelno organizacijų veiklai biurokratinės kliūtis, kurios neskatina ne pelno organizacijų kūrimo ir veiklos, o ypač nuo labdaros ar paramos teikimo

¹⁰ Tačiau tai, suprantama, nereiškia, jog asmeniniai šių subjektų (šiuo atveju – NPO asmenų) interesai nesutampa su tais tikslais, kurių siekimas yra skatinamas sukuriomomis paskatomis.

¹¹ Kaip parodo austrų ekonominė mokykla, net jei valstybę atstovaujantys asmenys veiktų ne savo interesų labui, o tam, kad būtų pasiekti jiems keliami tikslai, patys tikslai nebūtinai yra tokie, kurie tikrai naudingi visuomenei dėl informacijos išskaidymo ir negalimumo jos koncentruoti problemos.

(paramos pripažinimas, paramos įvertinimas, įvairių dokumentų reikalavimas, yra, ko gero, vienos iš aktualiausių ne pelno organizacijų rėmėjų problemų). Ypač dėl paramos procedūrų neapibrėžtumo ir įvairaus traktavimo sumažėja paramos turtu, paslaugomis bei nuolaidomis. Paradoksas, tačiau ne pelno organizacijoms sudarytos galimybės, suteikiant vis didesnes lengvatas, galų gale atsigręžia net prieš sąžiningai norinčias jomis pasinaudoti organizacijas. Todėl iškyla būtinybė užkirsti kelią piktnaudžiavimui ne pelno organizacijos statusu. Tai, deja, bet kokiu atveju reiškia tam tikrą naštą tiek potencialiems prasižengėliams, kiek visiems kitiems.

Net ir esant tam tikroms lengvatoms, norint užkirsti galimybę piktnaudžiauti jomis bei susidaryti nepagrįstai nevienodoms konkuravimo sąlygoms, būtina ir pakanka išspręsti du uždavinius:

1) užtikrinti, kad labdarą ar paramą gaunančios organizacijos negalėtų už tai rėmėjui ar organizacijos savininkui nei tiesiogiai, nei netiesiogiai teikti ekonominių paslaugų;

2) užtikrinti, kad bet kokiomis lengvatomis besinaudojanti organizacija negalėtų savo pelno naudoti niekaip kitaip, o tik finansuoti projektus, kurie gali būti finansuojami paramos būdu. Abu šie uždaviniai yra susiję ne su ekonomine veikla, o su ne pelno organizacijos pajamų panaudojimu. Paplitusi praktika riboti ne pelno organizacijų veiklos sritis, įskaitant ekonominę veiklą negali duoti efekto, nes problema yra ne ta, kaip padaryti, kad paramos lėšos nebūtų naudojamos komercijai, o ta, kad šios lėšos jokiais būdais nebūtų paskirstomos ne pelno organizacijų dalyviams. Veiklos sričių ribojimas yra neišvengiamai biurokратиškąs bei neišsprendžia problemos iš esmės, o tik panaikina ją kai kuriose srityse. Be to, ribojant veiklos sritis susiduriama su problema, kaip jas nustatyti ir įvardinti¹².

Visi tarptautiniu mastu pateikiami gero reglamentavimo principai taip pat įvardina, jog ne pelno organizacijoms bent tam tikra ekonominė veikla turi būti leidžiama. Kaip pastebi L. Irishas ir K. Simon, norint, kad ne pelno organizacijos veiktų aplinkoje, neužkertančioje galimybių joms veikti, būtina, kad įstatymai sudarytų sąlygas gauti lėšų iš pačios organizacijos ekonominės veiklos, nors įvairių valstybių praktikoje šis principas itin dažnai pažeidžiamas) [26]. Tarptautiniai gero reglamentavimo principai bei Europos chartijos dėl nevyriausybinų organizacijų projektas taip pat teigia, jog formalios ne pelno organizacijos turi turėti tas pačias teises ir pareigas, kaip ir visi kiti juridiniai asmenys [20, P. 21 – 22; 17, 7 str.]. Tie patys principai nustato, kad ne pelno organizacijų pajamos iš ekonominės veiklos pajamų mokesčio atžvilgiu gali būti: a) neapmokestinamos; b)

¹² Netgi pati ūkinės-komercinės veiklos sąvoka yra įvairiai interpretuotina ir nevienareikšmiška. Ji tiksliai neapibrėžta ir sunkiai apibrėžiama apskritai. Pavyzdžiui, seno kompiuterio pardavimas dar nereiškia, kad tai ūkinė-komercinė veikla, tačiau prekyba dėvėtais kompiuteriais jau bus ūkinė komercinė veikla. Tačiau kur tarp šių dviejų situacijų brėžti ribą, nėra nei vienareikšmiai apibrėžta, nei susiklostę praktikoje.

apmokestinamos; s) apmokestinamos, jei ekonominė veikla nėra susijusi su NPO tikslais; d) apmokestinamos, viršijus tam tikrą apyvartą; e) apmokestinamos tik tokiu atveju, jei pajamos nėra naudojamos NPO tikslams siekti [20, P. 81 – 82].

Ypač svarbu atkreipti dėmesį, kad ekonominės veiklos draudimas paverčia ne pelno organizacijas duoneliautojais (įskaitant ir iš valstybės) ir atima galimybes užsidirbti ir pačioms išsilaikyti, kai tai būtų įmanoma. Be to, tai, jog tam tikra ekonomine veikla dėl nustatytų apribojimų neužsiima ne pelno organizacija, visiškai nereiškia, jog taip atveriamą nišą įmonėms – ne pelno organizacijų ekonominė veikla paprastai yra visiškai kitokio pobūdžio nei pelno siekiančių įmonių.

Išvados

1. Teisėje vartojama tiek ne pelno organizacijos, tiek nevyriausybinių organizacijos sąvoka. Nors Lietuvos teisės aktuose vartojama ne pelno organizacijos sąvoka yra gerokai apibrėžtesnė, tarptautinėje teisėje ir jurisprudencijoje vis dažniau pereinama prie nevyriausybinių organizacijos sąvokos. Pelno nesiekiančios organizacijos sąvokos pagrindinis akcentas yra ne pelno nesiekimas, o pelno neskirstymas (arba, kitaip tariant organizacijos dalyvių materialinio pasipelnymo negalimumas veikiant kaip organizacijos dalyviams).
2. Ne pelno organizacijos vaidina svarbų ir vis augantį vaidmenį visuomenėje, užpildant tas nišas, kurių neužpildo įmonės ir paprastai negali efektyviai užpildyti valstybės institucijos. Šiam vaidmeniui realizuoti ne pelno organizacijos užsiima tiek filantropine, tiek ekonomine veikla.
3. Faktinis filantropinės ir ekonominės veiklos atribojimas yra sąlyginis ir priklauso tiek nuo konkrečios situacijos faktinių aplinkybių, tiek nuo veiklai apibūdinti naudojamų teisinių formuluočių.
4. Ne pelno organizacijos pagrindinis skiriamasis bruožas yra gaunamo pelno neskirstymas ir pajamų naudojimas tik organizacijos steigimo dokumentuose nustatytiems tikslams pasiekti.

5. Lietuvoje, priešingai nei reikalautų visuomenės poreikiai ir teisinio reglamentavimo principai, ne pelno organizacijų veikla yra nepagrįstai apribota, diskriminuojant atskiras ne pelno organizacijų rūšis.
6. Visi galimi ne pelno organizacijos ekonominės veiklos apribojimai yra sąlyginiai, sunkiai apibrėžiami ir realizuojami, o taip pat, išskyrus draudimą gautas pajamas naudoti ne įstatuose nustatytai veiklai, nepagrįsti. Esant draudimui užsiimti tam tikra ekonomine veikla ir iškilus neaiškumams, ar konkreti veikla patenka į draudžiamų veiklų sąrašą, prioritetas turėtų būti teikiamas aiškinimui, pagal kurį draudimas nėra taikomas.
7. Siekiant, kad ne pelno organizacijos negalėtų piktnaudžiauti palankesniu jų teisiniu reglamentavimu, būtina realizuoti pelno neskirstymo principą (kai kuriais atvejais gali būti tikslinga mažinti ne pelno organizacijų reglamentavimo išskirtinumus), o ne riboti ne pelno organizacijų ekonominę veiklą.

Naudota literatūra

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Asociacijų įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 32-786.
2. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74 - 2262.
3. Lietuvos Respublikos Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 73-3085.
4. Lietuvos Respublikos Kelių mokesčio įstatymas // Valstybės žinios,
5. Lietuvos Respublikos Labdaros ir paramos įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 61-1818.
6. Lietuvos Respublikos Labdaros ir paramos fondų įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 32-787.
7. Lietuvos Respublikos Muitų tarifų įstatymas // Valstybės žinios, 1998, Nr. 28-727.
8. Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo turto mokestis // Valstybės žinios, 1994, Nr. 59-1156.
9. Lietuvos Respublikos Pelno mokesčio įstatymas // Valstybės žinios, 2001, NR. 110-3992.
10. Lietuvos Respublikos Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 35-1271.
11. Lietuvos Respublikos Viešųjų įstaigų įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 68-1633.
12. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios, 1996. Nr. 71-1706

- 13.Lietuvos Respublikos Visuomeninių organizacijų įstatymas // Valstybės žinios, 1995. Nr.18-400.
- 14.Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymo įgyvendinimo“ // Valstybės žinios, 2001. Nr. 3-53.

Kiti teisės aktai ir jų projektai, bylos

- 15.Council Directive 89/552/EEC of 3 October 1989 on the coordination of certain provisions laid down by Law, Regulation or Administrative Action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities. <http://www.europa.eu.int/eur-lex/en/lif/dat/1989/en_389L0552.html>
- 16.Communication from the Commission on Promoting the Role of Voluntary Organizations and Foundations in Europe, COM/97/0241 final.
- 17.Chartijos dėl nevyriausybių organizacijų statuso Europoje projektas (parengta ir patvirtinta atvirame susitikime, įvykusiame Strasbūre, 2001 m. Lapkričio 19 – 21 d.).
- 18.*Commissioners of Customs & Excise v. The Zoological Society of London* (C-267/00, 2002 03 21), European Court of Justice.
- 19.*Kennemer Golf & Country Club v. Staatssecretaris van Financiën* (C-174/00, 2002 03 21), European Court of Justice.

Kita literatūra

- 20.*Guidelines for Laws Affecting Civic Organizations*. Open Society Institute, New York, 1997.
- 21.Hayek, Friedrich August *Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. 3 tomas: Socialinio teisingumo miržas*. Vilnius, 1998.
- 22.Ilgius, Vaidotas. *Kuo mes vardu* // Trečiasis sektorius (Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centro biuletenis). Nr. 2(3), 1996.
- 23.Ilgius, Vaidotas. *Nevyriausybių organizacijų vaidmuo ir privatus NVO finansavimas*. Pranešimas konferencijoje "Filantropija - nuo išimčių prie tradicijos", 1999 11 19.
- 24.Ilgius, Vaidotas. *Svarbiausios NVO veiklos teisinės/politinės problemos ir galimi jų sprendimo būdai* // *Nevyriausybių organizacijų veiklos ypatumai nacionalinėje ir tarptautinėje teisėje (Mokslinės konferencijos medžiaga, 2002 m. balandžio 10 d.)*. Eugrimas, Vilnius, 2002. P. 10 - 14.
- 25.Irish, Leon E. *The Role and Purpose of the Not-for-Profit Sector*. 1995. <<http://www.icnl.org/gendocs/reasons2.html>>

26. Irish, Leon E.; Simon, Karla W. *The Role of a Good Legal Framework – Capacity Building and Sustainability (A paper presented at the „NGO’s in a Global Future“ Conference, Birmingham, England. January 10 – 13, 1999)*. <<http://www.icnl.org/gendocs/Birmingham.htm>>
27. Kemp, Eric. *Building Civil Society: The Culture of Philanthropy in Western and Eastern Europe. // Select Legislative Texts and Commentaries on Central and East European Not-for-Profit Law*. Edited by Douglas B. Rutzen. International Center for Not-for-Profit Law, European Foundations Centre, Union of Bulgarian Foundations, 1995. Salomon, Lester M. *The International Guide to Nonprofit Law*. John Wiley & Sons, Inc., 1997.
28. Masiulis, Kęstutis. *Filantropija verslo lyderių akimis (Tyrimo ataskaita)*. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, Vilnius, 1997.
29. Mises, Liudvig. *Human Action (Third revised edition)*. Henry Regnery Company, Chicago, 1966.
30. Nevyriausybinės organizacijos Lietuvoje. Viešosios nuomonės tyrimo ataskaita, Vilnius, Socialinės informacijos centras, Birželis, 1998.
31. Phelan, Marilyn E. *Nonprofit Enterprises: Law and Taxation. 1990 Cumulative Supplement*. Callaghan and Company. Vol. 1-2, 1990.
32. Salomon, Lester M. *The International Guide to Nonprofit Law*. John Wiley & Sons, Inc., 1997.
33. Salomon, Lester M.; Anheier Helmut K.; List, Regina; Toepler, Stefan; Sokolowski, Wociech S.; and Associates. *Global Civil Society. Dimensions of the Nonprofit Sector*. The John Hopkins Center for Civil Society Studies, Baltimore, 1999.

Summary

Article analyses non-governmental and non-profit organisations (NPOs), describing their legal status and regulation, possibilities to make economic activities. Role of NPOs in modern society is shown. NPOs have increasingly big role to fulfil those tasks that are not and very often may not be filled by commercial units and government. Principle of non-distribution of profits and importance of this principle is shown. Article proves that there are no causal relations between principle of non-distribution and fact of gaining any profits. This means that regulation of economic activities of NPOs is a separate topic of NPO regulation. Even though economic activities are prohibited or restricted in Lithuania, analysis show difficulties to implement them because of vague description of these activities and difficulties to separate them from philanthropic activities. Article suggests how to interpret legal provisions and gives recommendations how it could be possible and useful to deregulate economic activities of NPOs without any possibilities to use NPO status improperly.

